SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Lausunto

Sosiaaliturva- ja vakuutusosasto
Essi Rentola

8.3.2021

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaaliturvasta Japanin kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 12/2021 vp)

Suomen ja Japanin välinen sosiaaliturvasopimus on allekirjoitettu syyskuussa 2019. Sopimuksen voimaantulo edellyttää eduskunnan hyväksymistä. Hallituksen esityksessä pyydetään, että eduskunta hyväksyisi sopimuksen ja blankettilakiehdotuksen (Laki sosiaaliturvasta Japanin kanssa tehdystä sopimuksesta).

Sopimuksen voimaantulomääräyksen mukaan se tulee voimaan kolmannen kuukauden ensimmäisenä päivänä sen kuukauden jälkeen, jolloin Suomi ja Japanin ovat ilmoittaneen diplomaattisella noottienvaihdolla toisilleen, että niiden valtiosäännön mukaiset vaatimukset sopimuksen voimaantulolle on täytetty. Japanissa Japanin parlamentti on hyväksynyt sopimuksen omalta osaltaan.

Sopimuksen tarve

Suomen ja Japanin välille on tehty sosiaaliturvasopimus Suomen aloitteesta. Suomessa sopimuksen tarpeen on tuonut esille erityisesti elinkeinoelämä. Työkomennukselle Japaniin lähetetyt suomalaiset työntekijät ja heidän työnantajansa maksavat eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä Suomeen että Japaniin. Kaksinkertaisten vakuutusmaksujen välttäminen Japaniin suuntautuvien työkomennusten ajalta olisi yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta tärkeää. Tämä voidaan toteuttaa sosiaaliturvasopimuksen perusteella.

Suomessa keskimääräinen työeläkevakuutusmaksu on 24,4 prosenttia palkasta (2021). Työntekijän työeläkemaksu on 7,5 prosenttia palkasta (korotettu työntekijän työeläkemaksu 53–62-vuotiailta 8,65 prosenttia ja 63 vuotta täyttäneiltä 7,15 prosenttia palkasta) ja työnantajan keskimääräinen eläkemaksu 16,95 prosenttia. Japanissa työntekijöiden eläkevakuutuksen maksu on 18,3 prosenttia työntekijän kuukausipalkasta. Maksu jakautuu puoliksi työnantajan ja työntekijän kesken (9,15 % + 9,15 %). Kansaneläkevakuutusmaksu on kiinteä 16 410 jenin (n. 127 euroa/kk) maksu.[1]

Suomi on tehnyt 2010-luvulla kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen Intian, Kiinan ja Etelä-Korean kanssa. Näillä kaikilla sopimuksilla on kauppapoliittista merkitystä. Suomen sopimuspolitiikan kannalta on johdonmukaista tehdä sosiaaliturvasopimus myös Japanin kanssa. Japani on Suomen keskeisimpiä kauppakumppaneita Euroopan ulkopuolella USA:n ja Kiinan jälkeen.

[1] Suomessa palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu on 1,40 prosenttia palkasta. Työnantajan vakuutusmaksu on 0,50 prosenttia palkasta 2 169 000 euron palkkasummaan asti ja sen ylittävältä osalta 1,90 prosenttia palkasta. Japanissa vakuutusmaksu on 0,90 prosenttia palkasta, josta työnantajan osuus on 0,60 prosenttia ja työntekijän 0,30 prosenttia.

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Sosiaali- ja terveysministeriö PL 33 00023 Valtioneuvosto	 Meritullinkatu 8 Helsinki	 0295 16001 +358 295 16001	 02951 63415 +358 2951 63415	 kirjaamo@stm.fi stm.fi

Sopimuksen tarpeeseen ovat kiinnittäneet huomioon myös henkilöt, jotka ovat asuneet aikaisemmin Japanissa ja palanneet Suomeen. Japanin pitkien vakuutuskausivaatimusten vuoksi nämä henkilöt voivat jäädä vaille Japanissa karttunutta eläkettään, jos sosiaaliturvasopimusta ei ole maiden välillä.

Sopimuksen henkilöpiiri

Sopimuksella yhteensovitetaan Suomen ja Japanin eläkejärjestelmiä sekä työttömyysetuuksia koskevan lainsäädännön alaisuuteen kuulumista. Sopimusta sovelletaan kansalaisuudesta riippumatta kaikkiin henkilöihin, jotka kuuluvat tai ovat kuuluneet Suomen tai Japanin eläke- ja työttömyysturvalainsäädännön alaisuuteen ja liikkuneet Suomen ja Japanin välillä. Eläkkeiden osalta sopimus koskee myös tällaisten henkilöiden jälkeen jääviä leskiä ja lapsia.

Tällä hetkellä sopimus koskee potentiaalisesti melko rajallista henkilömäärää. Suomessa asuu (31.12.2019) 1 434 Japanin kansalaisia ja Japanissa noin 800 Suomen kansalaista. Työntekijöitä Japaniin on lähetetty työskentelemään viime vuosina joitain kymmeniä. Sopimus on kuitenkin tehty toistaiseksi ja sopimuksen merkitys tulevaisuudessa on sidoksissa siihen, missä määrin ihmiset liikkuvat maiden välillä ja myös siitä, miten kaupalliset ja taloudelliset suhteet kehittyvät Suomen ja Japanin välillä.

Sosiaaliturvasopimus ja eläkeoikeudet

Suomeen palannut tai muuttanut henkilö voi hyötyä sopimuksesta. Hän saa oikeuden Japanin eläkkeeseen, vaikka ei olisikaan kuulunut Japanin eläkejärjestelmään tarpeeksi pitkää vakuutuskautta saadakseen eläkkeen Japanin lain perusteella. Sopimuksen perusteella eläkeoikeus syntyy siten, että Japanin vakuutuskausivaatimuksen (vanhuuseläke 10 vuotta, leskeneläke 20 vuotta) täyttämiseksi puuttuvaa vakuutuskautta täydennetään Suomen vakuutuskausilla (vakuutuskausien laskeminen yhteen). Eläkkeen määrä riippuu Japanin vakuutuskausien pituudesta. Suomen lainsäädännössä vakuutuskausien laskemisella on vähäisempi merkitys, koska työeläkejärjestelmässä eläkeoikeus syntyy työskentelystä saatujen ansioiden perusteella.

Lisäksi sopimuksessa on määräys eläkkeiden maksamisesta ulkomaille. Määräys varmistaa sen, että eläkeoikeus toteutuu eli eläke maksetaan Japanista Suomessa asuvalle eläkkeensaajalle ja vastavuoroisesti Suomesta Japanissa asuvalle. Siinä tapauksessa, että esimerkiksi suomalainen eläkkeensaaja muuttaa Suomen ja Japanin ulkopuolelle, Japanin eläke maksetaan hänelle sillä edellytyksellä, että eläke maksettaisiin Japanin kansalaisille kyseiseen maahan. Valuutta- ja maksurajoitusten varalta sopimusvaltioiden hallitukset sopimuksessa sitoutuvat neuvottelemaan toimenpiteistä, joilla varmistetaan eläkkeiden maksaminen rajoituksista huolimatta sopimuksen mukaisesti.

Sopimuksen merkitys yrityksille ja yrittäjille

Japaniin suuntautuvien työkomennusten ajalta lähettävä työnantaja ja lähetty työntekijä maksavat eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut Suomeen eikä Japanissa peritä näitä maksuja Japanin lainsäädännön perusteella, vaikka työ tehdä siellä. Sopimuksen perusteella vapautuminen kaksinkertaisista maksuista parantaa yritysten kilpailukykyä.

Yritysten kannalta työntekijöiden työkomennukselle lähettämiseen liittyvät hallinnolliset toimenpiteet yksinkertaistuvat. Yritys hakee Eläketurvakeskukselta ns. lähetetyn työntekijän todistuksen, mikä on tavanomainen menettely myös EU-alueen sisällä tapahtuvien työkomennusten kohdalla. Kun työntekijällä on lähetetyn työntekijän asema, häntä ei tarvitse liittää työskentelyvaltion eläke- ja työttömyysvakuutusjärjestelmään eikä maksaa maksuja työskentelyvaltiossa.

Työkomennuksen enimmäisaika on sopimuksen mukaan viisi vuotta. Tätä aikaa voidaan yksittäisen työntekijän osalta pidentää Suomen ja Japanin toimivaltaisten laitosten sopimuksella.

Lähettämistä ja kaksinkertaisista maksuista vapautumista koskevat määräykset koskevat myös yrittäjiä, jotka väliaikaisesti harjoittavat yritystoimintaa toisen sopimusvaltion alueella.

Sopimuksen toimeenpano Suomessa

Sopimuksen toimeenpanemiseksi keskeisiä toimijoita ovat Eläketurvakeskus ja työeläkelaitokset. Eläketurvakeskus antaa lähetetyille työntekijöille sovellettavaa lainsäädäntöä koskevan ns. lähetetyn työntekijän todistuksen.

Eläkelaitokset ratkaisevat Japanista saapuneet eläkehakemukset. Eläkehakemusprosessissa Eläketurvakeskus toimii yhteyselimenä ja huolehtii hallinnollisesta yhteistyöstä Japanin viranomaisten kanssa. Japanissa keskeinen toimija on Japanin eläkepalvelu (Japan Pension Service).

Sopimuksella ei ole suoraa vaikutusta Kelan toimintaan, koska sopimus ei koske Kelan eläkkeitä eikä muita etuuksia. Asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) mukaan lähetetyillä työntekijöillä ja heidän perheenjäsenillään on kuitenkin Suomessa asuvan henkilön asema ja oikeus Kelan etuuksiin ulkomaan työskentelyn aikana.

Japanista Suomeen työntekijänä tai muulla perusteella tulevan henkilön oikeus Kelan etuuksiin ei myöskään määräydy sopimuksen perusteella, vaan kansallisen sosiaaliturvalainsäädännön perusteella.

Suomen tekemät muut sosiaaliturvasopimukset

Euroopan ulkopuolisista maista Suomella on voimassa oleva kahdenvälinen sosiaaliturvasopimus USA:n, Kanadan, Australian Chilen, Israelin, Intian, Kiinan ja Etelä-Korean kanssa sekä sosiaaliturvasopimusjärjestely Québecin provinssin kanssa.

EU:n jäsenvaltioiden, ETA-maiden ja Sveitsin kanssa sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittaminen tapahtuu EU-lainsäädännön perusteella. Sosiaaliturvan yhteensovittamisesta on määräykset myös EU:n ja Ison-Britannian välisessä erosopimuksessa sekä EU:n ja Ison-Britannian välisessä yhteistyö- ja kauppasopimuksessa.

Japanin tekemät muut sosiaaliturvasopimukset

Japanilla on voimassa oleva sosiaaliturvasopimus seuraavien valtioiden kanssa: Saksa, Iso-Britannia, Etelä-Korea, USA, Belgia, Ranska, Kanada, Australia, Alankomaat, Tsekin tasavalta, Espanja, Irlanti, Brasilia, Sveitsi, Unkari, Intia, Luxemburg, Filippiinit, Slovakia ja Kiina.

Lisäksi Japani on allekirjoittanut sopimuksen Italian ja Ruotsin kanssa. Sopimukset eivät ole vielä voimassa.